

Harag György
Rendező

(Margitta 1925. június 4 – Marosvásárhely 1985. július 7.)

„Mit nevezünk tulajdonképpen rendezésnek? Egy személynek bizonyos koncepcióba illeszkedő látásmódját, amelybe a díszlettől a világításig, az előadás megkomponálásától az esztétikailag és filozófiailag érvényes igazság megfogalmazásáig minden beletartozik. (...) A rendezés szintézis, a korismeret és a fantázia alapján kell szólnia a mához.”

Harag György, 1976.

Az 1940-1950-es években szűnt meg az a másfél évszázados színházi gyakorlat, amikor előre gyártott díszletekkel, többnyire a színész sajáttulajdonú ruhatárának felhasználásával, ugyanaz a társulat hetente legkevesebb egy darabot mutatott be. A színészeket is a betanult repertoárjuk szerint szerződtették. Ebben az időben önálló rendezői elképzelésről nem igen, vagy csak nagyon ritkán lehetett beszélni.

A huszadik század közepétől a rendező szerepe egyre nagyobb, mára már meghatározóvá vált. A rendező egyénisége döntő fontosságú, mert minden egyes rendezés külön-külön önálló művészi alkotás. Végezetül még egy idézet a nagy rendezőtől:

„A harc – az aktív művészet, mindig harcot jelent – a polgári színjátszás beidegződései és megcsontosodott formái ellen irányul, és nem elméleti megfogalmazásból, hanem mert ezek már nem fedik a mai valóságot.” Sokat gondolkoztam Haragnak ezen a mondatán. Az ellen harcolt, amit ő fiatalon gyermekkorában, mint színházat, mint előadást ismert meg Tasnádon, Nagyváradon.

Alföldi ember volt

Marisi Ildikó: „Haragot sohasem hagyta el az életkedve, senkivel nem lehetett olyan jókat nevetni, mint Gyurival. Senki nem tudott olyan jóízűen enni, senki nem méltányolt jobban egy tál illatos süteményt, és senki sem volt olyan ápolt, később már

elegáns is.... Nem szeretett viszont kirándulni, a hegyi túrák hidegen hagyták. Alföldi ember volt. Magas, erőteljes, férfias hangú. Soha nem volt agresszív, közönséges vagy hátmögötti.... A munkatársai, a színészek, a műszak az egész környezete nagyon szerette. ... Hálás volt mindenkinek, igazságos volt és nagyon értékelte a mások jó munkáját....”

A család

A Harag család a XIX. század végén Debrecenben élt és a századforduló idején költözött át Nagyváradra. Az órásmester nagypapa családjában három fiú és három lány született. Jenő fakereskedő lett, a másik fiú tüdőbajban halt meg, a harmadik Szatmárnémetiben élt. A három lány, azaz apai nagynéni Berta, Regina, Sára nem ment férjhez, Nagyváradon éltek.

Harag Jenő Békéscsabáról hozott feleséget. Kádár Magda feladata a család és gyermekek rendben tartása. Pedig művelt színházjáró asszony volt és gyönyörűen, művészi szinten zongorázott.

Gyermekkor

Harag György a romániai Bihar megyében Margitta nevű városkában született 1925. június 4-én. Edesapja Harag Jenő egy fakereskedelemlél volt tisztviselő, aztán önállósította magát eleinte Margittán, majd a harmincas éveke elejétől Tasnádon volt faraktára. Tasnád volt Harag György ifjúságának város. Itt élet a család, ide kötik az ünnepek emlékei, és itt érte az első színházi élmény is.

Harag György ismertető jeleit a mauthauseni személyi lapon szereplő leírásból vettük. 180 cm magas férfit kell elképzelnünk, aki sovány testalkatú, arca ovális, szeme kék, orra, szája, füle, fogazata normális, haja szőke, különleges ismertetőjele, jellegzetessége nincsen, írja a lágerkártya 1944. június 13-án.

KL: Sz. Bay. 19. 6. 44

Häftlings-Personal-Karte

MHNL-Nr.: 72331 Ung Jude

Fam.-Name: <u>Harag</u>	Überstellt: <u>13 Juni 1944</u> an KL.	Personen-Beschreibung:
Vorname: <u>György</u>	in: <u>Mauthausen</u>	Größe: <u>180</u> cm
Geb. am: <u>4. 6. 25</u>	in: <u>Margitta</u>	Gestalt: <u>mager</u>
Stand: <u>led</u>	am: _____ an KL.	Gesicht: <u>oval</u>
Wohnort: <u>Tasnád Könyv-Sztr</u>	am: _____ an KL.	Augen: <u>blau</u>
Strasse: <u>Horty Str 83 Com Szilagy</u>	am: _____ an KL.	Nase: <u>norm</u>
Religion: <u>ROS</u> Staatsang.: <u>Ung</u>	am: _____ an KL.	Mund: <u>norm</u>
Wohnort d. Angehörigen: <u>Vater</u>	am: _____ an KL.	Ohren: <u>norm</u>
<u>Jude H.</u>	am: _____ an KL.	Zähne: <u>ges</u>
KL Au: <u>8. 6. 44</u>	am: _____ an KL.	Haare: <u>blond</u>
Eingewiesen am: <u>8. 6. 44</u>	am: _____ an KL.	Sprache: <u>ung franz rum</u>
durch: <u>Auschwitz</u>	am: _____ an KL.	Bes. Kennzeichen: <u>keine</u>
in KL: <u>Ung Jude</u>	am: _____ an KL.	Charakt.-Eigenschaften: _____
Grund: _____	Entlassung: _____	Sicherheit b. Einsatz: _____
Vorstrafen: _____	am: _____ durch KL.: _____	Körperliche Verfassung: _____
mit Verfügung v.: _____		

Strafen im Lager:

Grund: _____	Art: _____	Bemerkung: _____
--------------	------------	------------------

KL. (S) XI. 43 - 800000

Tanulmányok

Elemi iskolai tanulmányait Margittán kezdte, majd Tasnádon folytatta. Középiskolai tanulmányait román nyelven kezdte Nagyváradon a Gojdu gimnáziumban, majd az 1940 őszén alakult Zsidó Liceumba járt „végül a Szent László Liceumban

érettségiztem 1943-ban.” Harag György utóbbi életrajzi vallomásával kapcsolatban jelentek meg fenntartások, mi szerint 1943-ban zsidó nem járhatott keresztény iskolába. A valóság az, hogy a Harag György emlékezete nem csal, Szatmárnémetiben is közel 30 zsidó fiatal járt a két keresztény felekezeti gimnáziumban 1943-ban. A továbbtanulás útját elzárta a fasizmus. Egy évig kerámiakészítést tanul Budapesten, de meg kell szakítsa tanulmányait, mert haza hívják, hogy beviessék a gettóba. Harag György, mint becsületes állampolgár, aki országa törvényeit tiszteletben tartja, hazajött. Az országa törvénye pedig saját gyanútlan állampolgára ellen fordult, gettóba hurcolták, majd eldeportálta saját országa törvényei szerint saját állampolgárát.

Az első színházi élmények

Jódi Károly, Vig Ernő, Antal Lajos államilag engedélyezett hivatásos vándortársulatai évente több alkalommal is megjelentek Tasnádon. Három-négy hétig játszott valamelyik társulat, aztán összepakolt és tovább állt. Néhány hónap múlva másik bukkant fel.

Harag György első színházi élménye egy meg nem látott János vitéz előadáshoz fűződik. A gyermek felöltözött és izgalommal várta az előadást. A szülei lefektették azzal, hogy nyugodtan aludjon felköltik, aztán mennek a színházba. Az édesen alvó gyermeket sajnálták felkölteni, így maradt le a János vitézről, és így lett a nem látott János vitéz az első színházi emlék.

„Jöttek ezek a társulatok, és én mindig hozzájuk csapódtam. Csodálattal és csodálkozva. Szegények voltak és nagyon keservesen éltek. Állandó kapcsolatban voltam velük... Tizenhat éves voltam, amikor Nagyváradon iskolai szünetben megkérdezte valaki: te mi akarsz lenni? Rendező, mondtam.” Szerette volna a Bánk bánt megrendezni, de elmaradt, helyette paródiát írt az iskoláról, amihez a zenét is maga állította össze.

A középiskolás Harag György a nagyváradai nagynéniknél lakott. 1940-1944 között élénk és magas színvonalú színházi élet zajlott Nagyváradon. Putnik Bálint színész, rendező, színigazgató kiváló társulatában Delly Ferencet, Hamvay Jucit, Komlós Jucit, Szabó Ernőt szinte naponta láthatta a közönség. Hétvégeken újabb sztár vendégművészek emelték a nagyváradai színjátszás fényét. Nem volt ritka vendég Jávor Pál, Dajka Margit, Páger Antal, Kiss Ferenc, Tolnai Klári és sok - sok kiválóság. Harag György mindet és mindenkit látott, minden nap a színházban ült. A fogékony, színházért rajongó fiatalembernek ez volt az első színiiskolája.

„Emberi képzeletet felülmúló szenvedésbe volt részünk.”

1944. májusában Harag Jenőt az apát, feleségét Magdát, három fiúkat Györgyöt, Lászlót és Tamást eldeportálták. Szilágysomlyón gettózták be a környék zsidóit a téglagyár területére. Egy hónapig tartották őket szabad ég alatt. Végigjárták a zsidók második világháborúbeli szenvedéstörténetét: Auschwitz, Mauthausen, Ebensee. Harag György az auschwitzi láger kapujában látta utoljára családját 1944. június 8-án, amikor különválasztották az azonnali halálra és kényszermunka által halálra ítélteteket. Néhány napig tartották Auschwitzba. 1944. június 13-án Mauthausenbe meneteltetik őket. Mint minden deportált Harag György is a neve helyett nyilvántartási számot kap a 72331-est tetoválják a karjára.

„Azt hiszem különös a természetem – vagy túl fiatal voltam ahhoz, hogy felfogjam, amit átéltem – mert a szörnyűségek sem fizikailag, sem lelkileg nem

traumatizáltak egész életemre, mint annyi más túlélőt. Pedig emberi képzeletet felülmúló szenvedésbe volt részünk.” Hónapokig mínusz húsz fokos hidegben dolgoztak egy szál ingben, pusztakézzel vájták a hegyet egy rakétagyár építéséhez, az engedetlenség vagy gyöngeség legkisebb jelét halálra büntették. Harag György az egyik alkalommal huszonöt botütést kapott. A seb eltályogosodott. Többször megoperálták érzéstelenítés, gyógyszer nélkül. 1944 telét kórházban egyetlen szál pokróc alatt vészeltte át. Vízirákot (nóna) kapott az alultápláltság miatt.

„A felszabadulás előtt már jóformán hullák között feküdtem... Ebben a félig önkívületi állapotban hallottam, hogy az orvosok vitáznak a fejem felett. Adjuk be neki ezt a C – vitamin-injekciót? –Minek, úgylis kimúlik. – Ez a legfiatalabbik, adjuk be.” emlékezik Harag. Az 1500 fős szállítmányból egyedül Harag György maradt életbe. 1945 májusában a magas derék fiatalember helyett egy negyvenkilós halálos beteg érkezett haza Tasnádra.

A kolozsvári Zenei és Színművészeti Akadémia hallgatója

Tasnádon egy újsághirdetésben pillantotta meg a kolozsvári Zenei és Színművészeti Akadémia felvételi vizsga lehetőségét. Reggel felszállt a kolozsvári autóbuszra, a vizsgán elmondott egy Villon-balladát és ötven társával együtt felvették. Tanárai: Delly Ferenc, Kovács György, Kőmíves Nagy Lajos, Poór Lili, Szabó Ernő, Szabó Lajos, Tompa Miklós.

„A színpad szentély, templom volt számunkra, ahol nem illett füttyölni, piszkos cipőben, vagy kalappal belépni. Én most is levett kalappal lépek színpadra. Nagy igényességgel, magas szakmai színvonalon dolgoztunk. Realista iskola volt, Sztanyiszlavszkij módszere alapján.” írja visszaemlékezésében.

Sohasem akart színész lenni. Amikor 1948-ban megnyílt az Akadémián a rendezői kar átiratkozott. Itt a már Nagyváradon megcsodált Szabó Ernő lett a tanára és Tompa Miklós. Tőlük tanulta meg, hogyan kell kibontani egy előadást, hogyan kerül a szöveg a színpadra. Tőlük tanulta meg a színpadi helyzetek alapelemeit, azt, hogy mindig az igazságtól, a társadalmi, politikai valóságtól és a szereplők közötti viszonyoktól kell elindulni.

Kőmíves Nagy Lajos vezetésével mindig nagy vizsgaelőadásokba vágták fejszéküket. 1947-ben Hauptmann: Hannale mennybemenetelét, másodéven a Bánk bánt és az Antigonét, harmadéven a Három nővért, negyedéven pedig az Éjjeli menedékhelyet játszották.

Nagybánya - Szatmárnémeti

A kolozsvári Zenei és Színművészeti Akadémia végzős hallgatói 1953-ban Nagybányán - az ott már működő román társulat mellett - magyar tagozatot alapítottak. Harag Györgyöt felkérték, hogy menjen velük. Így lett 1953-1960 között egy új, lényegében fiatalokból álló társulat igazgató-főrendezője. Erre így emlékezik:

„Összehoztam egy igazi társulatot, egy olyan egységes közösséget, amely úgy élt, mint később a Living vagy a Grotowski - csapat. Egy tömbházban laktunk, az ajtókat soha nem zártuk be, egész nap együtt voltunk, csak a színháznak éltünk.”

Harag tehát otthagyta Kolozsvárt, a tanársegédi állását, rendezői munkáját, két fizetést és csatlakozott a fiatalokhoz, elment Nagybányára. „Nem csak a színház, a város is családtagnak tekintett bennünket. Az előadásaink nem voltak tökéletesek, de nagyon

sok érdekes dolog volt bennük. Különösen nagyszerű volt a hit, a dinamizmus, az önfeláldozás. Estéről estére lehetett érezni, hogy életre-halálra megy a játék. Én is kipróbáltam mindazt, amit négy éven át tanáraimtól megtanultam.”

Nagybányán és Szatmárnémetiben az előadásért minden vállaló, statisztától-tálcát behozóig, lódobogást utánzótól-főszerepig mindent eljátszó színészek volt az együttes tagjai.

1956-ban a színház Nagybányáról áttelepült az alig több, mint félszáz kilométerre lévő Szatmárnémetibe. Nagy előny Nagybányával szemben, hogy itt összehasonlíthatatlanul jobb körülményeket biztosítottak számukra. Rendelkezésükre állt a Voyta Adolf tervei alapján épült és 1892-ben átadott színházépület.

Mindjárt a bemutatkozó előadás plakátján, az Apák ifjúságán, két rendező szerepel: Tompa Miklós és tanítványa Harag György. Az első évadban a Liliomfit és a Névtelen csillagot rendezte még Harag és a Hurrá lányok társrendezője volt Farkas Istvánnal.

Ebből a korszakból csupán a Névtelen csillagot sorolja azon előadások közé, amelyben szakmailag érvényesíteni tudták művészi elképzeléseiket.

Érdekes, hogy a második évadban csak társrendezőként jelenik meg Szabó Józseffel a Ruy Blas-ban és Kisunokámban Farkas Istvánnal.

Az 1955/56. évadra esik Harag kéthónapos moszkvai tanulmányútja. Moszkvából hazaérkezve beszámol ifjú kollegáinak szakmai tapasztalatairól, és még jut ereje, hogy ebben az évadban színpadra vigye Földes Mária tragikomédiáját a Hétköznapiakat.

A társulat negyedik évadja (1956/57.) már a Szatmárnémeti korszak első szezonja. Harag György rendezésével nyitnak (Karinthy A nagy ékszerész). Volt még egy nagy vállalkozása ebben az évadban Deiser: Amerikai tragédiája. Ennek a korszaknak mégis a legnagyobb alkotása az 1957. április 1-én létrejött a szatmári Állami Magyar Színház, ami azt jelenti, hogy egy évtizednyi kimaradás után folytatódhatott a 165 éves múltra visszatekintő szatmárnémeti magyar színjátszás (1956 szeptemberétől 1957. március 31-ig, a „nagybányai színház magyar tagozata” néven szerepeltek).

Szakmailag eseménytelen volt a következő esztendő, de annál izgalmasabb az 1958/1959-es. Az Anna Frank naplójának a bemutatója idegen pályán, Bukarestbe zajlott le a Fialat Színészek Országos Versenyén. Erről Gyöngyösi Gábornak nyilatkozik Náday István A nyerteseké a szó című cikkében: „Nagy izgalommal vártuk mit hoz a két bemutató. Az Anna Frankot új környezetben, más technikai felszereléssel mutattuk be, és először a verseny bukaresti közönsége látta. Kíváncsian vártuk azt is, hogyan fogadják a szokatlan rendezésben bemutatásra kerülő Kerge birkát. Hazai darab ilyen frappáns, újszerű felfogásban még nem került színre, s talán mi bizonyítottuk be első ízben, hogy a hazai darabokkal szembeni tartózkodás alaptalan.”

A Harag György rendezésében színre került Anna Frank naplójának két főszereplője előkelő díjjal tért haza: Csíky András harmadik, Elekes Emma első díjat nyert, Harag pedig a legjobb előadásért járó első díjat. A színházi világ a Szatmári Állami Magyar Színház diadalától volt hangos.

A nagy sikerek után Harag György Kovács Ádámmal közösen rendezte a Nászutazást aztán a Hamletet vitte színpadra. A mai napig ez volt az utolsó Hamlet előadás Szatmárnémetiben (1959. december 3.). Példátlan eset városunk színjátszásának utolsó másfél századában, hogy fél évszázada nem játsszák a Hamletet!

Harag György szatmárnémeti korszakának legnagyobb művészi vállalkozása talán a Hamlet volt. Sokáig készült erre az előadásra. Önálló tanulmányként használhatók ma is a dráma rendezésével kapcsolatos jegyzetei, amelyek két nagy címszó alatt készültek: A Hamlet rendezői felfogása és Jegyzetek a Hamlet rendezői megoldásaira. Ezekben a jegyzetekben tanulmányozza a legnagyobb Hamlet rendezéseket, és kitűnik az a folytonos töprengés, ami a szatmári előadás kapcsán őt foglalkoztatta.

Harag György az 1959/1960. színi évadban búcsúzott el Szatmárnémetitől. Farkas Istvánnal együtt állították színpadra a Rendkívüli kiadást, Kovács Ádámmal a Szállnak a darvak című drámát, egyedül pedig a Dollárpát. 1960. június 14-én Károly Sándor. Égből pottyant vendége volt Harag György szatmárnémeti korszakának utolsó rendezése. Évek múltán még egyszer visszatért Szatmárnémetibe Földes Mária: Baleset az új utcában című drámájának megrendezésére, melynek a bemutatója 1964. március. 19-én volt.

A szatmárnémeti korszak egy fiatal, kamaszos periódus volt számára, „rendezéseim csak iskolás fokon jelentettek valamit, inkább színházcsinálásban jeleskedtem, de a rendezés, mint önálló művészet, mint önálló gondolkodási mód nálam még gyerekcipőben járt.”¹ mondta Kántor Lajosnak. Az Anna Frank naplója és az Amerikai tragédia szatmárnémeti előadása azonban kivételnek számított, egészíti ki a visszaemlékező.

Összesen 13 önálló valamint 8 közös rendezése volt Harag Györgynek annál a társulatnál, amelyik 1993-ban az ő nevét vette fel. Soós Angéla és Diószeghy Iván visszaemlékezése szerint az úgynevezett közös rendezések esetében is tulajdonképpen Harag volt a rendező.

Ölgyek: Nagy Iza, Diószeghy Olga, Soós Angéla
rak: Nádai István, Vándor András, Ács Alajos,
öllő Béla, Cseresnyés Gyula, Harag György
zatmárnémeti

Magyar színháztörténeti csoda

Művészettörténeti szempontból is magyar színháztörténeti csodának számított, ami 1953-ban Nagybányán a magyar színtársulat alapításával elindult. Tizennyolc frissen végzett színész, (néhány tapasztalt kollegával kiegészítve) és a velük szinte egykorú igazgató-főrendező, a hasonló életkorú irodalmi titkár a szó valódi értelmében együttst alkotott. Szakmai szempontból Harag György az együttes sajátos

¹ Kántor Lajos: A játék merészsége, A Hét évkönyve, 1982.

összetételében, eszmei, etikai egységében, egységes művészi nyelvében látja a sikeres vállalkozás magyarázatát. A rendezők ugyanazt a művészi nyelvet beszélték, mint a színészek, nem állnak a színész és a mű, a színész és a közönség közé.

Kovács Ferenc az együttes irodalmi titkára, majd országos hírű rendezője 2003-ban úgy emlékezik, hogy „a Harag György köpenye alól bújtunk ki”² Bizonyára így volt, de szolidaritásuk gyökereit keresve látnunk kell, hogy mindannyian színészek és rendezők, az erdélyi színjátszás legnagyobbjainak köpenyéből a Kovács Györgyéből, Poór Liliéből, a Kőműves Nagy Lajoséból, a Szabó Ernőjéből, a Senkálzky Endrééből bújtak ki. Azt a bizonyos közös színházi nyelvet, amit Harag említ, ezektől a mesterektől tanulták meg Kolozsváron.

Harag György alaposan elemezte munkatársait. Tudta ki lelkiismeretes, ki az, aki odahaza elmélyül a szerep tanulmányozásában, ki az, aki csak a próbákon készül fel. Döntő fontosságúnak tartotta az otthoni felkészülést.

A színházi etika fontos szempont volt az igazgató-főrendező számára. A próbákon és előadásokon mindig és mindenkinek pontosan ott kellett lennie, a megfelelő alkotói légkör megteremtése és megőrzése kivétel nélkül mindenkinek kötelező stb. De száműzte a színésztisztviselő típust, aki eleget tesz ezeknek a követelményeknek, de a nagy egészre nem terjed ki figyelme, csak a saját világa és önös érdeke határáig.

„Évadonként négy bemutatóval nem lehet változatos, sokszínű igényt kielégíteni.”

A szatmárnémeti társulat műsorrendjének kialakítására nagy gondot fordított az igazgató-főrendező Harag. A múlt és jelen legjobb műveivel akarták a színházi kultúrát terjeszteni. Nagybányán a román társulattal való osztozkodás termén, pénzalapokon stb. hatalmas akadályoztató körülmény volt egy repertoárszínház kialakításában. A Szatmárnémetibe való áttelepedés ilyen szempontból eszményi körülményeket kínált számukra.

A műsorrend kialakítása az új adottságok között is a gúzsba kötött táncos helyzetéhez hasonlított. A színházat fenntartó állam, politikai hatalom, elvárását kellett elsősorban teljesíteni. Megkerülhetetlen parancs: két szovjet, két román darab évadonként a szocializmus építésére! Mellettük jutott hely egy magyar és egy klasszikus szerző művére.

Az állami elvárással szinte összeegyeztethetetlen volt a közönség elvárása, amely magyar és elsősorban szórakoztató darabokat várt, a kommunista eszmerendszer szolgálatába szegődött szerzőket egyre jobban megutálta.

És ott voltak a művészek, a rendezők igényei, akik jó irodalmi anyagból szerettek volna jó előadásokat színpadra állítani. 1953-1960 között, amikor Harag vezette a szatmárnémeti Állami Magyar Színházat, negyvenkét darabot mutattak be és a közönség elvárásainak teljesítése céljából különböző vidám estekkel és kabarékkal kedveskedtek az ilyen igény kielégítésére. A repertoár 20-21%-át tették ki a politikai propagandát szolgáló darabok szovjet és román darabok. Ezek mellett kis számarányban voltak jelen a romániai magyar szerzők tollából származó propagandadarabok, mint Simon Magda, Károly Sándor munkái.

Legszembetűnőbb, hogy egy magyar színházban a magyar darabok kisebbségben voltak. Harag György úgy egyeztetette össze a háromféle elvárást, hogy a kötelező politikai darabok, sorsát a nézőre bízta. A néző legtöbb esetben úgy döntött, hogy a bérleti

² Csirák Csaba: 50 év krónikája, Otthonom Szatmár megye 19./2003.

előadásokat alig-alig látogatta. Így a bérletek lejátszása után érdeklődés híján le kellett venni őket a műsorról. Ezzel szemben nagyszerű, és a mai napig utolérhetetlen repertoárszínházat teremtett. Az első és legszegényesebb évadban 8, a másodikban 14, a harmadikban 11 címet kínált közönségének. Szatmárnémetiben az 1956/57 évadban 11, 1957/1958-ban 14, 1958/1959-ben 15, 1959/1960-ban 18 darabot tartottak műsoron! A darabok mellett alkalmi verses összeállítások is szerepeltek. A bőséges kínálattal megugrott az évadonkénti előadások száma is. A nagybányai második évadban 170, a harmadikban 123 előadást tartott a 25, majd 23 tagú együttes. A szatmárnémeti korszak első évében 113, az 1957/58 évadban 249 előadást, 1958/1959-ben 271, végül az 1959/1960 – ban, Harag utolsó szatmári évadjában 293 előadást tartott az együttes.

Anyanyelv

Minden színészre vonatkozó szakmai kérdés a szakma alapja a beszéd, beszédművészet, vallja Harag György. Ezt a szakmai kérdést két részre tagolta:

- szép, helyes magyar beszéd. Ide sorolja a hosszú és rövid magánhangzók, egyes és kettős mássalhangzók hibás kiejtését, a ragok és képzők elkapása. Ezek a „hibák megfosztják anyanyelvünket minden szépségétől, dallamosságától, gazdagságától” írja Harag.

- szorosabb értelemben vett beszédtechnika. A színpadi beszéd szorítása, kifulladás, érthetlenség, a szöveg elharapása, megjátszás, egyhangúság, színtelenség, mind a beszédtechnika hiányosságaihoz vezethetők vissza. „Ismernünk kell a magyar nyelv hangjainak képzési helyét és sajátosságait. Nyelvtanilag tisztába kell lennünk a beszéd kifejezőképességének, színességének, árnyaltságának olyan eszközeivel, mint a hangsúly, a hangszín, a hangleejtés. El kell sajátítani a helyes légzést.” vallja Harag.

A színész Harag György

Kevesebben vannak azok, akik tudják, hogy az erdélyi szellemi élet meghatározó alakja Harag György hamarabb volt színész aztán rendező.

Sohasem akart színész lenni. Tízéves színészi pályafutása alatt (1947-1957) negyvenöt szerepet játszott, ha ehhez még hozzáadjuk statisztaszerepeit félszázon felülre rúgnak. 1947-től 1953-ig folyamatosan következnek a szerepek egymás után, aztán mind ritkábban lép színészként színpadra. Az utolsó színészi alakítása 1957 áprilisára esik, amikor Shakespeare: Rómeó és Júlia drámájában (Farkas István, Szabó József rendezésében) Montague játsszotta Szatmárnémetiben. Ezt megelőzően többnyire epizód szerepeket kapott, kivételt képez: Petur, a Színész (Éjjeli menedékhely), Szilágyi András és még egy - két színpadi alak. Általában öregeket játszott.

Túl sok szakvélemény nem áll rendelkezésünkre Harag színészi munkásságáról, de Senkálzskiy Endrének van egy dicsérő mondata³. 1948. ápr. 28-án mutatta be a kolozsvári Állami Magyar Színház Háry Gyula: Isten, császár, paraszt című drámáját Kómíves Nagy Lajos rendezésében. Harag *Zarabella* szerepében lépett fel. „Az Akadémia növendékei közül Harag György, mint színész nyújtott kiemelkedő teljesítményt” írja Senkálzsky Endre. Lehet, hogy azért nem figyel Harag színészi teljesítményére a színháztörténet, mert maga Harag György közismert szigorú önkritikájával jelentéktelenítette el azokat a munkákat?

³ Kötő József: A színház fanatikusa, Kolozsvár 2004.

Két hónap Moszkvában

Még megrendezi a Városszéli házikót, aztán november végén Moszkvába utazik két hónapos tanulmányútra. 1955. november 27-én küldi el az otthoniaknak az első naplójegyzetet. Az utolsó, a tizenegyedik 1956. január 15-én íródott. A zsúfolt nappali program ellenére alig volt éjszaka, hogy ne vegye elő a tollat és hazagondolva ne rója a sorokat színházról, előadásokról, színészekről, rendezőkről.

„Csak most látom, hogy milyen kevés szépet láttunk eddig életünkben” kiált fel Harag György döbenten a Puskin múzeumból kijövet A francia képzőművészet a XV. századtól napjainkig című kiállítás után. Kellemetlen tapasztalatai is vannak: „Ma megfáztam, mert a színházban nagyon hideg van” jegyzi meg az egyik színházi est után.

Nánay István röviden így összegzi Harag Szovjetunióbeli leveleiből leszűrt tanúságokat: „Elragadtatottan nyilatkozott a realista színjátszás tökéletességéről, ugyanakkor látta e stílus korlátait is, észrevette az újat, a fontosat a nem hagyományosan realista produkciókban is.”

Az útkeresés évei

1960-ban elhagyja Szatmárnémetit és elkezdődik az a jó tízéves útkeresés, amikor sikerei vannak, díjakat nyer, a közönség tapsol, de Ő Harag György elégedetlen saját munkáival. Pedig 1960-1971 között közel negyven darabot vitt színpadra, olyan remekműveket is, mint Moliere Tartuff, Miller: Pillantás a hídról, Dürrenmatt: Fizikusok, Csehov: Platonov szerelmei, Shakespeare: Machbeth stb. A díjak sem maradnak el. Kettőt is magénak tudhat: Mirodán: Újságírók című darabjáért III. rendezési díjat, az Irutszki történet rendezéséért I. díjat nyer. Haragot ezek nem kábítják el. Mindegyik előadás egy-egy apró lépés volt a nagy minőségi ugrás felé.

A nyugtalanság, keresés korszakát a gyakori helyszínváltások is jelzik. Szatmárnémeti után Marosvásárhelyen tölt két évadot, aztán az 1962/1963-ás évadtól Kolozsváron dolgozik az 1964/1965. színi évad végéig.

Bár a munkahelyek változtak, mégis állandó lakása Marosvásárhelyen volt a Régi Baromvásár, később Köteles Sámuel utcában. Végző lakást is Marosvásárhelyen kapott az ortodox zsidó temetőben.

Harag György ezen korszakának jobb megértésében segít Senkálzky Endrének a színésznek, majd a kolozsvári Állami Magyar Színház későbbi igazgatójának⁴ visszaemlékezéseiből két idézet. Az első az 1963/64-es évadnyitó előadásával kapcsolatos:

„A Kreml toronyórájának rendezésével kapcsolatban az előadás kellemes emléke marad Harag rendezői stílusa, különösen a tömegjelenetek színrevitelét illetően.”

Nézzük a második Senkálzkytól származó visszaemlékezést 1965-ből „Sajnos ebben az évadban mutatkozott meg leginkább Harag Gyuri válságkorszakának legfőbb oka, hogy sok konvencióra volt képes házastársa menedzselése érdekében. Ez nyilvánult meg tulajdonképpen az Erős lelkek téves szereposztásában is.”

A két idézet közötti időszakban felvetődött Harag György kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatójává való kinevezése. 1964 februárjában szinte biztos volt, hogy megkapja az igazgatói széket, azonban az utolsó pillanatban elmaradt.

⁴ Kötő József: A színház fanatikusa, Kolozsvár, 2004.

Ezek után következett az egy éves ploesti korszak 1965. 10. 1-től, majd ismét Marosvásárhely 1966. október 1-től 1974 végéig.

A marosvásárhelyi korszakban közel harminc darabot állított színpadra a magyar és román társulatnál és más meghívásoknak is eleget téve. A marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar tagozatának műsorán, 1971-ben, született meg a megváltó előadás: Nagy István: *Özönvíz előtt* című drámájának színrevitelével. Ez az előadás élesen kettéválasztja a marosvásárhelyi éveket, Harag egész életművét, mert utána születnek olyan jeles rendezések, mint a *Szerelem*, *Az ember tragédiája* stb.

Nagy fordulat

Nánay István Harag György színháza című könyvének összekötő szövegében

Nagy István: *Özönvíz előtt* című drámájának marosvásárhelyi előadásáról írja:

„színrevitelekor szakított a realista-naturalista színjátszó hagyományokkal, s kialakította azt a rendezői szemléletet, amelyre a képi, metaforikus megközelítés a jellemző.”

1966 -tól a marosvásárhelyi színház magyar tagozatának főrendezője Harag György. 1971-ben nyilatkozta: „Keressük a darabot, igen azt az igazit, a rendkívülit, amely talán kiségit bennünket a kátyúból... valamit tennünk kell, ha nem akarjuk, hogy színházunk menthetetlenül a vidékiesség unalmába fulladjon.” Meggyőződése, hogy a romániai magyar irodalomban kell keresni a megoldást. Ebben az irányban kutatva akad **Nagy István: *Özönvíz előtt*** című drámájára, amelyet 1937-ben Kolozsváron mutattak be nagy sikerrel. Marosvásárhelyen játszották még a darabot 1945-ben.

Haragot elsősorban Nagy István lényé inspirálja: szigorúsága, nincs nyájasság, álkedvesség, kötelező mosoly. A másik ihletet adó forrás a rendező személyes életélményei. „A harmincas évek végén bejött az udvarunkra egy nagyon fáradt, teljesen ősz ember. Leült a lakásban és nyomban elaludt, most jött Doftanáról... A szomszéd szobában fiatal értelmiségi házaspár, már hónapok óta állástalanul teng-leng.... Az utcára néző lakásban pedig egy tönkrement fakereskedő –család kétségbeesetten próbálta őrizni az úri élet látszatát.”

Ablonczy László jegyzi le: „Az előadás döbbenetes sikert aratott, ott ünnepelt az egész romániai magyar értelmiség... Nem is siker, ünnep volt az az este.”

A Haragféle *Özönvíz előtt* története a budapesti Nemzeti Színház színpadán folytatódik, ahol körülbelül a tizenötödik előadás után levették a műsorról, bár az előadás iránti érdeklődés úgy a szakma, mint a közönség részéről, akkor indult el igazán.

Fussunk át két kritikát két *Özönvíz előtt* előadásról: „Földes László: A rég várt korszerűség (A Hét, 1971. 04. 12.) A labirintus, az útvesztő, tehát a rendezői lelemény, nem pedig az önkény találmánya: a kiúttalanság színpadi képe. (...) A labirintusra nem csak az jellemző, hogy belőle nem lehet kijutni. Nem lehet benne találkozni sem. Harag György úgy oldja meg a járásokat, hogy senkit senkivel nem találkoztat. (...) Olyan jellemeket rajzol, akik környezetüktől és egymástól elidegenedettek, vagy reménytelenül önkörükbe süppedten várakoznak, vagy tulajdon kiúttalan útjukat járják, s csak pillanatokra keresztezik egymást. (...) Harag György mindenkit két regiszteren, kétféle hangerővel és kétféle tempóban beszélget. A mély, halk és félelmetesen vontatott replikaváltást olykor átmenet nélkül törli meg a sikoltó, zokogó, hisztériásan ordító kitörés, majd ugyanúgy átmenet nélkül tér vissza a halálos monotónia. Közlés a szó hagyományos értelmében alig hangzik el a színpadon. (...) A korszerű színjátszás törekvéseit vélem benne felfedezni. A korszerű színjátszás legnagyobb vívmánya, hogy a

végletekig felszabadította a kifejezés eszközeit s ezáltal felszabadította magát a történelmi konkrétság szűkös kötöttségeitől.

Pályi András: Özönvíz másodszer (Tükör, 1976. december 12.)

„Marosvásárhelyen arra ébredtünk rá, hogy nem külső hatások másolásával kell foglalatostkodjunk, hanem magunkból, saját hagyományainkból kell megtaláljuk igazi hangunkat. (...) Az új színház nem a színek kérdése, hanem az igazságé, a színész által megtalált belső igazságé.”

1971-ben Harag nagy korszakának kezdetén vagyunk. Több mint félszáz darabot rendez még meg, amelynek néhány fontos állomására kitérünk majd.

Hosszú rendezői pályafutásomat tekintve először voltam biztos egy előadás végeredményét illetően, meséli Harag a Szerelem marosvásárhelyi előadása után Ablonczy Lászlónak.

Színpad és Szószék

Páskándi Gézának az Apáczairól szóló drámáját, a Tornyt választok címűt Kolozsváron rendezte Harag György. Az előadás színháztörténeti jelentősége mellett Senkálzky Endre visszaemlékezéséből megtudjuk, hogy a romániai magyarság gondolkodástörténetének fontos állomása volt Harag Györgynek ez a rendezése: „a zsarnoki hatalommal kötött bármiféle kompromisszum a közösség önfelszámolását siettet, a túlélés reményét csakis a szembeszegülés és elvhűség élteti. (...) Ekkor kezdődött az a folyamat, amely az erdélyi magyar drámát és színházat közösségmegtartóvá, a szellemi ellenállás fórumává tette.”

Maga Páskándi így emlékezik ezekre az évekre: „Számunkra az, hogy színház, templom, réges-rég nem metafora, hanem nyers történelmi tény, igazság. Hiszen, ha üldözik az anyanyelvi szót és kultúrát, ha tilos az utcán, tilos a hivatalban, tilos a táblákon, szülünk és szülöttünk a Nyelv számára mi marad hátra? Csupán a Szószék és a Színpad.”

Emlékezzünk királyainkra, akik annyit küzdöttek azért, hogy a templomokban az üldözöttek védelmet nyerjenek? Az üldözött magyar nyelv a templomokban és színházakban kapott befogadást és védelmet Románia szerte.

Az ember tragédiája Marosvásárhelyen, vagy harc a megsemmisülés ellen

Kilenc hónapon belül két romániai magyar társulat mutatta be Az ember tragédiáját, kilenc éven belül három, előtte húsz éven át senki. Kolozsvárott 1965-ben, Nagyváradon 1975-ben Az ember tragédiájának marosvásárhelyi színrevitelekor Harag György így vall a darabról és az általa rendezett előadás során felvetődött kérdésekről: „ez a mű az emberiség csodálatos himnusza. Miért? Lucifer végigvezeti Ádámot az emberiség legfontosabb korszakain. E korszakok bizony gyötrelmesek, az emberiség történelmi útját bukások, csalódások, vérbefült szándékok szegélyezik. Ádám mégis mindig talpra áll, új erőt tud meríteni a továbblépéshez, reményt, hitet, ahhoz, hogy gyakran a semmiből kezdje újra. Csalódik a közösségben, a társadalmi célkitűzésekben, csalódik embertársaiban és szerelmében. Mégis képes a hitre, az élet vállalására. Honnan meríti az erőt? Mi teszi az embert legyőzhetetlenné?

A második világháborúban elpusztult ötvenmillió ember, (...) mégis néhány év múltán a romok eltűntek, az ember újult erővel kezdett élni, magasabb fokon teremtve újjá mindazt, ami elpusztult. (...) Az ember legfőbb lényege az élni, tenni, teremteni

akarás, a harc a megsemmisülés ellen. Ezt a harcot szeretnénk ábrázolni, melynek során a racionális, a „hideg tudás, és dőre tagadás” ellenére a „sárból, napsugárból” összegyúrt gyarló ember mindig talpra áll, hisz remél, harcol – s a harc révén mindig újjászületik az élet.”

„nem csinállok utánjátszó színházat.”

A hetvenes évek végén jugoszláviai meghívásoknak is eleget tesz. Szabadkán a Tartuffot, Újvidéken a Három nővért rendezi meg. Nem is annyira a jugoszláviai vendégszereplésen van a hangsúly, inkábbba azon, hogy mindkét előadás Harag legmerészebb kísérletei közé tartozik. Mindkét előadás a sajtó kereszttüzebe került. Nagy viták alakultak ki a Tartuffe körül, elsősorban azért, mert a szerző eredeti értelmezése szerint fejezte be az előadást. A Három nővérrel szuperlatívuszokban beszél a szerbiai sajtó. Mindezek után másoljuk ide a Harag György -i színházi nyelv kialakulásához a rendező vallomását: „meg kell vallani, hogy alig van mozzanat, amit ne vettem volna át valakitől. A sikolyokat, a szaladgálást, mindent. S mégsem másolások az előadásaim. Másoktól tanultam, de a saját világomból alakítottam ki az előadást. A magam gondolatait fogalmaztam meg. Ezért mondhatom, hogy nem vagyok epigon, s ezért tölt el örömmel, hogy nem csinállok utánjátszó színházat.”

A megkezdett úton folytatta munkásságát Harag György, amikor Kolozsvárott elővette a valóban új dramaturgiai látásmódban íródott Páskándi - drámát a Tornyot választok címűt. Hogy Harag színházmegújító művéhez a hazai magyar irodalom nyújtott számára igazán segítséget Ő sohasem tagadta, mi több már pályája kezdetétől ebben reménykedett és hitt igazán. Mi most ezt tizenhárom olyan szerző nevének felsorolásával tesszük érzékletesebbé, akiknek legalább egy darabját vitte színpadra: Asztalos István, Bajor Andor, Csiki László, Földes Mária, Huszár Sándor, Lőrinczi László, Molter Károly, Nagy István, Páskándi Géza, Sütő András, Szabó Lajos, Székely János, Tomcsa Sándor.

A másik hatalmas szellemi és szakmai forrás az a már-már színháztörténeti iskola, amit gyermekkorától az egyéni rendezői nyelv kialakításáig végigjárt. Első kapcsolata a színházzal a vidéki vándortársulatok révén történt. Ezek nem annyira művészsínház, mint inkább szórakoztatóiparként művelték a színjátszást. Az ő előadásaik a budapesti vagy más színházak előadásainak utánjátszásai voltak. Nagyváradon mindent játszottak, de fő jellemzőjeként annak a kornak a „könnyű műfajú színjátszás” jelzőt használta Harag György. A következő korszak Kolozsvárhoz fűzi, ahol akkoriban operettet, operát, bohózatot, drámát, azaz mindent játszottak. A színházra semmiféle stíluselképzelés nem volt érvényes. Nem úgy mint Marosvásárhelyen a Székely Színház előadásai, melyek valószínűleg színházi forradalmat jelentettek az erdélyi színjátszás történetében. A marosvásárhelyi iskolával való találkozás nagy hatással volt Harag György színházi nyelvének kialakulásában. Nem jelentéktelen a moszkvai kéthónapos tanulmányút, amikor a helyszínen tapasztalta meg Sztanyiszlavszkij szellemének élő hatását. A hatodik és nagyon fontos tényező a bukaresti színházakkal való találkozás a hatvanas években, amelyek nagymértékben befolyásolták látásmódját, bátorították színházszerűbb gondolkodás felé. Ezeket az állomásokat követte a szatmári korszak, amely lényegében még mindig felkészülés a nagy fordulatra, az Özönvíz bemutatójára.

A nagy szakmai -és közönségsiker hozó Sütő –rendezések után megjelenik Csiki László Öreg háza, amelyben a fenséges mellett ott van a nevetséges, a hősi kiállás mellett

a gyávaság, a nagyság mellet a kicsiség, vagyis az ember teljesebb, groteszk ábrázolása. Nagy elismerések közepette Harag tehát ismét váltott, ha úgy tetszik megújította rendezői látás- és gondolkodásmódját.

A romániai magyar színjátszás helyzete 1978-ban.

Aki egy kicsit is odafigyelt Harag György rendezői pályájára, nem lepődik meg a kérdésen: Hogyan történhetett meg, hogy egy jellegzetesen pedagógus-rendező, mint Harag György sohasem tanított az akkor létező egyetlen színművészeti iskolában Marosvásárhelyen? Pedig Haragot állandóan foglalkoztatták a színésznevelés kérdései. Igaz Ő már csak az oklevelek nevelésével, tanításával foglalkozhatott az ország és Kelet-Európa különböző színpadain történt rendezései alkalmával, mégis az igazi és a színházművészetünkre évtizedekre kiható a főiskolán való tanítása lett volna.

„Van néhány nagyon jó színészünk, sok jó színészünk és vannak perspektívikus színészeink. Sok mindent kihozhatna belőlük a nagy szakmai felkészültségű pedagógus-rendező. De ezek száma egyre kevesebb.” mondja Krizsán Zoltánnak 1978 májusában.

A magyar színészoktatás egyre kilátástalanabb jövő előtt állt ezekben az években. Volt olyan tanév, amikor 2-3 fiatalat vettek fel az ország egyetlen magyar nyelvű színészképző intézetébe a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolára. Magyar nyelvű színházi rendezőképzés nem volt, aki erre a szakra pályázott Bukarestben román nyelven folytathatta tanulmányait. Ebből még az a hátrány is származik, hogy a végzősök többsége a fővárosban marad vagy a filmnél, vagy az akkor még egyetlen televízió alkalmazásában.

Harag ismerte fel a vidékiesség, a vidékies alkotási-gondolkodás veszélyeit. A mai napig ő volt az egyetlen színházvezető, aki leghatékonyabban tudott tenni ellene. Hiányolta a művészi légkör kialakulását is, ami úgyszintén vidékiességre utal. „Van egyfajta provinciális szorongás, elzárkózás, hiányzik a nyitás egymás felé, a kommunikáció, az az atmoszféra, amelyben az egymás bírálata, alkotói támogatása lehetséges. A rendezők lényegében önmagukba zárva, a bírálatok, a színikritikák nyomása alatt mind nagyobb szorongással dolgoznak.”

Fontos feladatnak tekintette a mindenkori konvencionális színház elleni harcot. Ennek a harcnak a közege az állandó kísérletezés. „Semmit sem szabad örökérvényűnek kikiáltanunk, hiszen az állandó megújulás folyamatában ez anakronizmus lenne.”

Műfajokról

Egyesek azt vallják, hogy nagy mondanivalót csak nagy drámai töltetű művekben lehet kifejezni. Lenézik az olyan műveket, mint Csepreghi Piros bugyellárisa, vagy Nagy Ignác Tisztújítása, vagy Móricz Nem élhetek muzsikaszó nélkül című darabja. Ez alapján tévedés, vallja Harag György. Ő maga is meg akarta rendezni ezeket a darabokat. Végül a muzsikaszóra esett a választás. „Szerintem ebben a műben Móricz drámát is írt, egyébként meg kellene maradjunk az olcsó szórakoztatás vagy nevetetés szándékánál. Ha ehhez a műhöz hozzáolvassuk és hozzátanuljuk Móricz műveinek egészét, láthatóvá lesz ennek a világnak az önpusztítása, vak, önmagát elemésztő dacos duhajkodása, és kikerülhetetlen végzetbe rohanása. Az a virtus, dac, gőg, büszkeség, a származás hamis illúziójában gyökértelessé és megújulni képtelenné vált réteg, amelynek sorsa bármilyen vígjátékinak is tűnik, de tragédiába fullad. Egy sajátosan önpusztító

magyar jelenség feltárása.” A vígjátékban, mindig ott van a dráma, mint ahogy fordítva is.

„Bajor Andor mindig halálosan komolyan csinálja azt, amit csinál. Írásaiban rengeteg a humoros elem, de amint gondolatainak közelébe férkőzünk, szinte minden írása úgy hat, mint sírás az emberért... A kisembert mindig egyszerűsége, naivitása, hiszékenysége kergeti groteszk helyzetbe, az, hogy mindent komolyan vesz.... Bajor műve szatírának túl lírai, lírának túlságosan szatirikus. Valójában groteszk.” A groteszkbe pedig belefér bármely paradoxon, teszi hozzá egy másik helyen.

Harag György ifjúságát mezővárosszerű kistelepüléseken töltötte. Az odalátogató vándortársulatok, hogy megélhessenek, roppant vegyes műsorrenddel léptek fel.

Nagyváradon, mint középiskolás szintén igen vegyes repertoárt kínáló színházi életbe csöppent. Ezek az emlékek „kitörölhetetlen nyomot hagytak” Ezért Harag György színházi ízlése „a különböző műfajok szeretetében nyilvánul meg.” Moszkvai útja alkalmával, amikor Sztanyiszlavszkij országában naponta legalább egy előadást nézett meg, a Budapesti Operettszínház vendégszereplését is nagy érdeklődéssel várta.

A legigényesebb és legtehetségesebb színházi rendezőnk, aki munkásságával a magyar és az egyetemes színjátszás történetében jelentős helyet elfoglaló személyiség, elfogadta a színpadi műfajok demokráciáját és visszautasította a kizárólagosság minden megjelenési kísérletét. Sajnos, hogy „a kritika belső sznobizmusa” miatt nem beszélnek vígjáték és kabaré rendezéseiről. Pedig most, amikor ez a műfaj kínos válságokat szenved nem lenne érdektelen Harag munkásságának ezt az oldalát közelebbről megvizsgálni.

Munkatársak

Harag varázslatos munkatárs lehetett. Színházról szóló írásaiban színházi demokráciáról beszél. Bár a rendezőnek ismerni kell mindenik színészét, sőt az aznapi lelkiállapotát is, mégis a nyíltságot, a tiszta beszédet a színházi munka nélkülözhetetlen eszközének nevezte. A sztárokkal sem szabad másképpen beszélni, mint a kezdővel és fordítva.

A színházi demokráciának rendjébe a rendező is beletartozott. „díszlet és zene, világítás és kosztüm, tehát minden, ami hozzátartozik az előadáshoz magával a rendezéssel egyenértékű. Az én előadásaimban a díszlet – és jelmeztervező ma már olyan belső munkatárs, aki ott van minden próbán, és akivel együtt szüljük meg az előadás momentumait. Ilyen munkatársam volt Florica Mălureani, Kőlonthe Zsolt. Számukra nem a tér volt érdekes, hogy plasztikailag vagy praktikusán milyen a díszlet. Csak az az érdekes, hogy miről kell szólnia az előadásnak. Ez ugyanolyan problémája a díszlettervezőnek vagy a zeneszerzőnek, mint a rendezőnek.”

A beszédes jelmez és díszlet példáképpen megemlíthetjük az Egy lócsiszar virágvasárnapja című dráma színpadképét, amelyeknek anyaga súlyos, nyomasztó, sötét tónusú. „A ruhák is azt sugallták, hogy nehéz életű emberek hordozzák. Csupa nehéz kelméből, bőrből, láncból, vasból, rongyból készültek” (Élet és Irodalom, 1979. 06. 12. Illés Jenő)

Számtalan színész vallott Harag György és színész kapcsolatáról. Itt most Sebők Klárit idézzük az Egy lócsiszar virágvasárnapja után: „Lisbeth megformálását pályám legjelentősebb feladatának tartom. Itt találkoztak azok az alkotási feltételek, amelyek a színésznő számára igazán emlékezetessé tehetnek egy feladatot. (...) először találkoztam

olyan rendezővel, aki birtokolja azt a professzionális tudást, gondolkodási készséget, pedagógiai érzéket, amely az alkotás új és új területeit fedezteti fel a színésszel.”

A közéleti bátorságról

Könyv, templom, kultúra, ez a három maradt meg a romániai magyarság önazonosságának megőrzését szolgáló fórumként. Mindhárom besúgókkal un. szolgálatos fülekkel körbevéve próbálta önként vállal feladatát teljesíteni. Mindegyik színházban ott volt a besúgó, majd besúgó besúgója. A félelem a családi otthonokba is beköltözött. A telefonokat lehallgatták. Embereket vertek véresre, emberek tűntek el.

Ilyen körülmények között ember kellett legyen a talpán, illetve színház a talpán, amelyik elvállata a szellemi ellenállást szolgáló, erősítő darabok előadását. Példaképpen idézzük Senkálzsky Endre mondatait „A színházak vezérigazgatója, Măciucă elvtárs, rá akarta venni Bisztrait (igazgató) és Kötőt (irodalmi titkár), hogy önként ajánlják fel a Sütő-darab engedélyeztetési kérelmének visszavonását... Természetesen két képviselőnk nem vállalta.”

Harag Györgyről többek között Jordáky Lajos készített feljelentést már 1952. július 8. Kolozsváron, aztán számtalan besúgó és kicsinyes irigy és féltékeny próbálta meg kettétörni pályáját, mégsem sikerült megfélemlíteni a nagy rendezőt.

Színház és közönség

Elmúltak azok az idők, amikor a színházi bemutató valóságos társadalmi esemény volt. Azok az idők is, amikor a primadonna kocsija elől kifogták a lovakat, az olyan idők is, amikor a sajtó számára volt esemény a bemutató. Szatmárnémeti esetében például páholyok sorát tartották fenn a kíváncsi sajtó részére és néhány nap elteltével nem csak a helyi lapban, hanem az Utunkban, a Korunkban, A Hétben, az Új életben megjelenő – sokszor ugyanarról az előadásról más-más véleményt bemutató cikkek, bírálatok olvasása, megvitatása hosszabbította meg a nézőben a színházi est emlékét. Igen, a kritikára az igazi színházi néző kíváncsi volt. A néző úgy érezte - és mai is úgy érezné, ha lenne ilyen, hogy a kritika neki is szól. Harag egyik nyilatkozatában mondja: a kritikák többségében nyoma sincs a korszerű színjátszásért folytatott harc igényének.

Véleménymondásuknak egyetlen eredménye, hogy rontják a színészek és a közönség ízlését. Sajnos a közönség sem igényel jobbat!

Nem kerülte el Harag György érdeklődését sem a színházi közönséggel való foglalkozás gondolata. Nem mindegy, hogy a nézőtéren ülő, un. befogadók, tényleg képesek befogadni, megérteni, értelmezni a színpadi üzenetet. Lejön-e a színpadról a színész, a rendező, a díszlettervező, a világosító, a zeneszerző üzenete?

„Bár a közönség ízlése nem változik olyan könnyen, a művészek elől kell járni a tömegízlés formálásának hosszú útján.... Lényegében a polgári színház az un. cselekményességet, anekdotára épülő szerkesztési módot szokásos cselekményvázat követeli meg”

Máshol a közönség terrorjáról beszél Harag, melyet elfogadni, annak a terrornak alávetni műsortervet, igényt nem szabad.

Elszomorító, hogy a hetvenes évek elején Kolozsvárott is romlott a színházi nézők minősége, vagy igénye. A szórakoztató darabok, az operettek, bohózatok telt házzal mennek, az Éjjeli menedékhelyre, a Parasztbecsületre, a Bajazzókra alig vásárolnak jegyet. „Azt kérdezték tőlem: Újvidéken három Csehovot is rendeztél, itt miért nem csinálsz legalább egyet? Azért mert nem vagyok hajlandó két és fél hónap energiát, várakozást – és nem csak az enyémet mindannyiunkét – beleölni egy olyan előadásba, amely néhány száz embernek készül. Sem egy Shakespeare-t, sem egy Goethét, sem egy Gorkijt nem veszek elő, mert túl vagyok azon az avantgárd perióduson, amikor mindegy volt mennyen vannak a nézőtéren, az volt a lényeg, hogy én kifejezzem önmagammat. Ma már visszhang kell, várakozás kell, igény kell.”

Az egyre igénytelenebbé váló közönséget Kolozsvárott Tompa Gábor úgy büntette meg, hogy kiválóbbnál kiválóbb előadásokkal megajándékozta őket. Nem látott más módot arra, hogy Erdély fővárosának magyar színházi közönségét a bukaresti közönség igényességének szintjére emelje. Ismét Haragot idézzük: „Ha a közönségre gondolok, nem kell többet művelődni, mert annyi műveltsége a színésznek van, az sok is. A közönség rendszerint nem a darabot kívánja látni, hanem az évszázadok órá rárakódott sablonokat szeretné viszontlátni az előadásban”

Harag György, Marosvásárhely

„A színház elsőrendű feladata, hogy hazai színpadi művek ősbemutatójával jeleskedjék”

vallja Harag György egy 1977-ből való műsorfüzetben. Igazából nem mondja ki Harag György, de játékrendje következtetni enged arra, hogy a színháznak kapcsolatteremtő és kapcsolattartó szerepe is van a kortárs irodalom és a kortárs közönség között. Részben azért, mert a színházat friss, új mai témákat felmutató művekkel lehet és kell táplálni, amely mai nyelven szól a közönséghez. Nem lehet a közönséget abban a tévhitben tartani, hogy nem létezik kortárs irodalom. Gondoljunk arra, ami Szatmárnémetiben történt az 1970-1980 közötti időszakban, amikor a helyi magyar társulat Kocsis Istvánnak a drámáit sorozatban mutatta be. Ez pezsgést és bátorítást kölcsönzött a város színházi életének, ugyanakkor a kortárs irodalom iránti érdeklődés, sőt olvasási vágy addig soha nem tapasztalt mértékben nőtt meg. Nem így volt ez Sütő Andrással, Páskándi Gézával és a többiekkel? Harag Györgynek óriási érdemei voltak a romániai magyar drámai irodalom népszerűsítésében. Janovics Jenő óta kevés erdélyi rendező számára jelentett olyan meghatározó élményt a haza magyar irodalom, mint éppen Harag György számára.

Hamarosan visszaszerződött a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz. Kolozsváron kezdődött el a nagy Sütő-tetralógia a Harag vállalásában: Egy lócsiszar virágvasárnapja (1975), Csillag a máglyán (1976), Káin és Ábel (1976), A szúzai menyegző (1981). Senkálzky Endre erről a nagy korszakról így emlékezik: „a kisebbségi sorba kényszerült magyarság egyik legnagyobb szabású kulturális vállalkozása volt.” A Sütő - Harag vállalkozást a két világháború közötti transzszilvanizmus egyenes folytatásaként értékeli Senkálzky, hangsúlyozva Bisztrai Mária igazgató és a szürke eminenciás Kötő József irodalmi titkár bátorságát a legnehezebb időkben is.

A kompromisszum ára

„Megpróbáltam összeegyeztetni a mai kifejezési eszközöket a széles tömegek igényével, úgy, hogy ezek számára is vonzóak legyenek az előadások. Tudom, ez olyan félmegoldásokat eredményez. Az Egy lócsiszar virágvasárnapjáról tudom, hogy jó előadás, de az a világ, amelyben játszódik kegyetlenebb volt, mint ahogy mi ábrázoltuk. Visszatartott, hogy ezer ember nem bírná ki, amit még a hitelesség érdekében bele kellene adni az előadásba. Vagy, van egy jó Machbet – elképzelésem, de egy közepes régi rendezésem után nem merek belekezdeni, mert az az érzésem, nem értenék meg, nem tudnák elfogadni” (Híd, 1985/9. Gerold László)

A kolozsvári Állami Magyar Színház főrendezője

Harag György tragikusan rövid színházi pályája Kolozsváron kezdődött és itt fejezte be hatvanéves korában a Magyar Színház főrendezőjeként. Az a rendező volt, aki alkotótársának tekintette a színészt, szem előtt tartotta az erdélyi színjátszásra jellemző lélektani alaposítást, a hiteles emberábrázolást, tiszteletben tartotta az irodalmi anyag gondolati, erkölcsi üzenetét úgy, hogy az látvánnyá változtatva, saját szellemiségét beleépítve szól kortársaihoz. Idézzük Senkálzky Endre ide vonatkozó szavait: „Harag szintetikus színházat teremtett, amelyben egyszerre volt jelen a világ színházi forradalmának minden áramlata, de egyedi és megismételhetetlen módon.”

A vízvásztó marosvásárhelyi Özönvíz előtt színrevitele után rendezéseinek java Kolozsvárra esik. Páskándi: Tornyot választottam, Sütő András: Egy lócsizár virágvasárnapja, Asztalos István: A fekete macska, Sütő András: Csillag a máglyán, O'Neill – Zelk Zoltán: Vágy a szilfák alatt, Mihnea Gheorghiu – Veress Zoltán: Pathetica, Sütő András: Káin és Ábel, Csiki László: Az öreg ház lakói, Gorkij: Éjjeli menedékhely, Móricz: Nem élhetek muzsikaszó nélkül, Bajor Andor: Szürke délután, Sütő András: Szuzai menyegző, Huszár Sándor: A mennybemenetel elmarad, Labiche és Marc Michel: Olasz szalmakalap, Lőrinczi László: A szerető, Tomcsa Sándor: A műtét, Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde.

„Harag Györggyel élmény volt dolgozni, és szerencsésnek érzem magam, hogy részem lehetett ebben az élményben. Olvasópróbán jelenetről jelenetre megbeszéltem mindent a színészekkel, és meghallgatta a véleményüket. Kíváncsi volt, rácsodálkozó, majd a végén elmondta az ő megoldását, és akkor mi csodálkoztunk el. A színpadi munka során szigorú volt, de mindig éreztem, hogy a színésznek drukkol, hogy a színészből a lehető legjobbat hozza ki. Jó hangulatú termékeny próbák voltak. Bár mindegyik fiatal színész ilyen találkozással kezdené a pályát.” írja 2005 őszén Lőrincz Ágnes színművész, a Harag György Társulat igazgatója.

Megjött a halál

Az igaz, hogy csak 1985. július 1-től nyugdíjaztatta magát, de már 1982-től az előző évek átlaga alatt teljesített. Tőle szokatlan volt három rendezés évente. A kolozsvári közönségtől a Csongor és Tündével búcsúzott 1984-ben. Ugyanebben az esztendőben színpadra állította Szabadkán Kao Hszing Csien: A buszmegálló című darabját, aztán hazatért Marosvásárhelyre a Köteles Sámuel utcai lakásában. Innen járt naponta a Nemzeti Színház román tagozatának Cseresznyés kert előadásának előkészületeire illetve próbáira.

A továbbiakban idézzük Marosi Ildikót, a szemtanút: „Volt, hogy próbaszünetben lefeküdt a világosító szobájába, de megkért, hogy ne szójak a feleségének, nehogy megijedjen... Vérátömlesztéseket kapott hetente, rettenetes rosszullétekkel kísérve. Állandóan fázott, sokszor annyira, hogy fűtőtestre ült. Ez volt az egyik oka akkor már megfogalmazott emigrálási szándékának is. Nem bírta a romániai fűtetlenséget, ami a rendszerváltás előtti években oly elviselhetetlenné tette Romániában az életet, különösen egy beteg ember számára.”

Az örök élet

Ha kapjuk hozzá a tehetséget, szorgalmat kivívhatjuk magunknak az örök életet. Szatmárnémetiben 1993-ban társulatot és díjat neveztek el Harag Györgyről. Ez az együttes alapító Harag Györgynek állít emléket. A nagy rendezőről Erdély szerte nevezhetnének el utcákat, színházi bérleteket, szakmai tanácskozásokat stb. Nem lehetünk annyira hálátlanok Haraggal szemben és olyan ostobák magunkkal szemben, hogy elfeledjük a magyar színjátszás történetének egyik meghatározó alakját.

Szerepei

- 1947. 02. Marton Lili: Rongyoska királykisasszony (R: Fekete M), *II. katona*, Kv.
- 1947. 06. 4. Harsányi Zsolt: A bolond Ásvayné (R: Lantos Béla), *Ábis*, Kv.
- 1947. Heyermans Hermann: Remény (R: Kőműves Nagy Lajos), *II. csendőr*, Kv.

1947. 07. 1. Hauptmann: Hannale mennybemenetele (R: Kőmíves N L), *Mattern*, Kv.
 1947. 10. 18. Kassák Lajos: És átlépte a küszöböt (R: Kőmíves Nagy Lajos), *Zoli*, Kv.
 1947. 11. 7. Szimonov: Az orosz kérdés (R: Kőmíves Nagy L), *Szállítómunkás*, Kv.
 1947. 12. 31. Gredinár Aurél: Szilveszter éjszakája 1947. (R: Nagy Elek), *Vasvári*, Kv.
 1948. 01. 5. Katajev: Bolondos vasárnap (R: Méliusz József), *Portás*, Kv.
 1948. 01. 13. Steibeck: Egerek és emberek (R: Kőmíves Nagy Lajos), *White*, Kv.
 1948. 01. Déry Tibor: Tükör (Szentimrei Jenő), *Rádióriporter*, Kv.
 1948. 02. 11. Petrov: A béke szigete (Nagy Elek), *Mr. Jeffrie*, Kv.
 1948. 02. 21. Shaw: Az ördög cimborája (R: Kőmíves Nagy Lajos), *Őrmester*, Kv.
 1948. 03. 9. Kós Károly: Budai nagy Antal (Lantos Béla), *Szilágyi András*, Kv.
 1948. 03. 15. Bocskói Viktor: Szabadság, szerelem (R: Kőmíves Nagy L), *Táncsics*, Kv.
 1948. 03. Szigligeti Ede: A csikós (R: Szentimrei Jenő), *Hajdú*, Kv.
 1948. 04. 6. Strauss-Kristóf: Kék Duna (R: Csóka József), *Titkár*, Kv.
 1948. 04. Szvarkin: Ifjúság (R: Poór Lili) *Rávkind*, Kv.
 1948. 04. 14. Katona: Bánk bán (R: Kőmíves Nagy Lajos) *Petur*, Kv.
 1948. 04. 28. Hágy Gyula: Isten, császár paraszt (R: Kőmíves Nagy L), *Zarabella*, Kv.
 1948. 11. 26. Gergely Sándor: Vitézek és hősök, *Timár János*, Kv.
 1948. 12. Móricz: Légy jó mindhalálig (Sarlai Imre), *Juhász tanár úr*, Kv.
 1948. 12. 11. Kodály: Hány János, (R: Gróf László), *A muszka silbak.*, Kv.
 1949. 01. Shakespeare: III. Richard (R: Kőmíves N L), *Bourchier és Brakenbury*, Kv.
 1949. 01. 29. Kornyejcsuk: Platon Kreccit (R: Harag György) *Bublak*, Kv.
 1949. 04. 19. Mikszáth-Örkény: Különös házasság (R: Méliusz J), *Buday Péter*, Kv.
 1949. 11. 7. Ivanov: A 14-69-es páncélvonat (R: Méliusz József), *Vaszka*, Kv.
 1950. 02. 8. Gorkij: Vássa Zseleznova (Jordáky Lajos, SR Harag) *Pityorkin*, Kv.
 1950. 03. 20. Gorkij: Éjjeli menedékhely (R: Kőmíves N Lajos), *Színész*, Kv.
 1950. 04. 17. Griguliusz: Agyag és porcelán (R: Tompa Miklós), *David Hanimelier*, Kv.
 1950. 09. 16. Goldoni: Furfangos özvegy (Rappaport Ottó), *Don Alvaro*, Kv.
 1950. 11. 10. Virta: Valahol egy országban (Rappaport Ottó), *Kapitány*, Kv.
 1950. 12. 28. Davidoglu: Bányászok (R: Kőmíves Nagy Lajos), *Vlanga*, Kv.
 1950. 12. 30. Sejnin: Végzetes örökség (R: Harag György), Kv.
 1951. 01. 10. Sütő-Hajdú: Meztőlbas menyasszony (R: Marosi-Szávai), *Chiorean*, Kv.
 1951. 02. 10. Shakespeare: Rómeó és Júlia (R: Kőmíves Nagy Lajos), *Őrtiszt*, Kv.
 1951. 04. 22. Burjakovszkij: Üzenet az élőknek (R: Száva Mihály) *Fridrich*, Kv.
 1951. Gorkij: Ellenség (R: Jordáky Lajos), *Csendőrtiszt*, Kv.
 1951. 04. 22. Csehov: Három nővér (R: Kőmíves Nagy Lajos), *Romanics*, Kv.
 1952. 01. 12. Csepukin: Lelkiismeret (R: Száva Mihály, Moldován I.) *III. munkás*, Kv.
 1952. 03. 26. Mikszáth: A Noszty fiú esete Tóth Marival (R: Kőmíves N L), *Liszi*, Kv.
 1953. 01. 10. Becher - Stowe: Tamás bátya kunyhója (R: Barabási Erzsébet), *Dirks*, Kv.
 1953. 06. 3. Gorbátov: Apák ifjúsága (R: László Gerő és Gergely Géza), *Bariba*, Kv.
 1954. 03. 19. Szimukov: Hurrá lányok (R: Harag Gy és Farkas István) *Fomenko*, Nb.
 1954. 11. 7. Arbuzov: Tánya (R: Farkas István), *Mihály*, Nb.
 1957. 04. 25. Shakespeare: Rómeó és Júlia (Farkas István, Szabó József), *Montague*, Sz.

Rendezések:

1949. 01. 29. Kornyejcsuk: Platon Kreccit (R: Harag Gy) *Bublak*, vizsgaelőadás, Kv.
 1950. 02. 8. Gorkij: Vássa Zseleznova (Jordáky Lajos, SR Harag) *Pityorkin*, Kv.

1950. 05. 3. Bruckstein Ludovic: Éjszakai váltás (R: Harag György) Kv.
1950. 12. 30. Sejnin: Végzetes örökség (R: Harag György), Kv.
1951. Gyakonov: Házasság hozománnyal (R: Harag Gy és Marosi Péter), Kv.
1952. 05. 22. Hágy Gyula: Az élet hídja (R: Harag György és Szigyártó Gábor), Kv.
1953. 01. 31. Rogoz - Constantin: Martin Rogers felfedezi Amerikát (R: Harag Gy), Kv.
1953. 05. 23. Kiss L – Kovács D: Vihar a havason (R: Szabó Ernő, SR: Harag Gy), Kv.
1953. 10. 10. Kornyejcsuk: Ukrajna mezőin (R: Harag György) Kv.
1953. 10. 24. Gorbátov: Apák ifjúsága (R: Tompa Miklós, Harag György) Nb.
1954. 01. 8. Szigligeti Ede: Liliomfi, (R: Harag György) Nb.
1954. 03. 19. Szimukov: Hurrá lányok (R: Harag Gy és Farkas István) *Fomenko*, Nb.
1954. 06. 04. Sebastian Mihai: Névtelen csillag, (R: Harag György), Nb.
1955. 03. 08. Hugo Victor: Ruy Blas, (R: Harag György, és Szabó József), Nb.
1955. 05. 25. Afinogenov: Kisunokám, (R: Harag György, Farkas István), Nb.
1955. 11. 07. Arbuzov Alekszej: Városszéli házikó, (R: Harag György), Nb.
1956. 04. 20. Földes Mária: Hétköznapiak, (R: Harag György), Nb.
1956. 10. 25. Karinthy Frigyes: A nagy ékszerész, (R: Harag György), Sz.
1956. Robles: Monserrat, (R: Harag György) NbR
1957. 02. 28. Dreiser-Bazolevszkij: Amerikai tragédia, (R: Harag György), Sz.
1957. 09. 15. Mirodan Alexandru: Újságírók, (R: Harag György), Sz.
1957. Gorkij: Vassza Zseleznova (R: Harag György) Mv.
1958. 02. 20. Alfred Gehry: Hatodik emelet, (R: Harag György), Sz.
1958. 04. 03. Mirea-Kovács: Az utolsó vonat, (R: Harag György, Kovács Ádám), Sz.
1958. 10. 21. Goodrich-Hackett: Anna Frank naplója, (R: Harag György), Sz.
1958. Pagnol Marcel: Topáz tanár úr, (R: Harag György), Kv.
1959. 01. 22. Dihovicsonij: Nászutazás, (R: Harag György és Kovács Ádám), Sz.
1959. 05. 7. Shakespeare: Hamlet, (R: Harag György), Sz.
1959. 08. 23. Pirvulescu: Rendkívüli kiadás, (R: Harag György, Farkas István), Sz.
1959. 10. 15. Gábor Andor: Dollárpapa, (R: Harag György), Sz.
1960. 02. 25. Rozov Viktor: Szállnak a darvak, (R: Harag György, Kovács Ádám), Sz.
1960. 06. 14. Károly Sándor: Égből pottyant vendég, (R: Harag György), Sz.
1960. Hugo Victor: Ruy Blas, (R: Harag György) Kv.
1961. 02. 02. Lorca: Bernarda Alba háza (R: Harag György) Mv.
1961. 05. 02. Mirodán: Újságírók (R: Harag György) Mv.
1961. 2. 30. Karvas: Éjféle mise (R: Harag György) Mv.
1961. Figuerido: Savanyú a szőlő (R: Harag György), Ssz.
1962. Otcenasek: Rómeó Júlia és a sötétség (R: Harag György) Mv.
1962. 06. 07. Arbuzov: Irkutszki történet (R: Harag György) Mv.
1963. 07. 13. E. de Filippo: Minciunea are picioare lungi (R: Harag György), MvR.
1963. E. de Filippo: Minciunea are picioare lungi (R: Harag György), KvR.
1963. Achard Marcel: Elcserélt férjek (R: Harag György) KvR
1963. Moliere: Tartuffe (R: Harag György), Kv.
1963. Pagonyin: A Kreml toronyórája, (R: Harag György), Kv.
1963. Kuhot Pavel: Ilyen nagy szerelem, (R: Harag György és Taub János), Kv.
1964. Everac Paul: Láthatatlan staféta, (R: Harag György), Kv.
1964. 03. 19. Földes Mária: Baleset az új utcában, (R: Harag György), Sz.
1964. Capek Karel: A Makropoulosz-ügy, (R: Harag György), PR

1965. 05. 11. Miller Arthur: Pillantás a hídról (R: Harag György), MvR.
 1965. Mirodan: Az éj jó tanácsadó, (R: Harag György), PR
 1965. G.B. Shaw: Szerelmi házasság, (R: Harag György), PR
 1965. Deák Tamás: Demetrius (R: Harag György), Kv.
 1965. Petrescu Camil: Erős lelkek, (R: Harag György), Kv.
 1966. 04. 02. Dürrenmatt: Fizikusok, (R: Harag György) Mv.
 1966. 12. 01. Kabaré (R: Harag György) Mv.
 1966. O'Neill: Vágy a szilfák alatt, (R: Harag György) NbR
 1966. Christie Agara: Egérfogó, (R: Harag György), BR
 1966. Ionescu Nelu: Neincrederea is foisor, (R: Harag György), PR
 1967. 03. 08. Arany János est (R: Harag György) Mv.
 1967. Steinbeck: Egerek és emberek, (R: Harag György), BR
 1967. 05. 05. Sütő András: Pompás Gedeon (R: Harag György) Mv.
 1967. 10. 17. Földes Mária: Baleset az új utcában (R: Harag György), MvR.
 1968. 01. 11. Csehov: Platonov szerelmei (R: Harag György) Mv.
 1968. 10. 10. Agatha Cristie: Egérfogó, (R: Harag György), MvR.
 1968. Jancsi, Kancsi és a plasztelin (R: Harag György), Mv. Bábszínház
 1969. 05. 10. Shakespeare: Machbeth, (R: Harag György) Mv.
 1969. Thomas Robert: Szegény Dániel (R: Harag György), Szab.
 1970. 05. 26. Eftimiu Victor: Ember, aki látta a halált, (R: Harag György), MvR.
 1970. 11. 12. Sherwood: Megkövesedett erdő (R: Harag György), MvR.
 1970. Pietro Daniel-Sando Giovanni: Tigris a garázsban (R: Harag Gy) Szab.
 1970. Christie Agatha: Tíz kicsi néger, (R: Harag György) Szab.
 1971. 02. 24. Popescu D. R.: A macska újév éjszakáján (R: Harag György), MvR.
 1971. 03. 20. Nagy István: Özönvíz előtt (R: Harag György) Mv.
 1971. 11. 10. Szabó Lajos: Mentség (R: Harag György) Mv.
 1971. 12. 31. Karinthy –est (R: Harag György) Mv.
 1971. Karinthy Frigyes: Kísérleti módszer és A bűvös szék (R: Harag Gy), MvR.
 1971. Tóth Miklós: Elcserélt vőlegény, (R: Harag György) Szab.
 1972. 03. 26. Wilde Oscar: Jó estét Wilde úr! (R: Harag György), MvR.
 1972. 12. 30. Petru Vintila: Álmodók háza (R: Harag György) Mv.
 1973. 04. 04. Páskándi: Tornyot választottam (R: Harag György), Kv.
 1973. 10. 05. Popovici Titus: Hatalom és igazság, (R: Harag György), MvR.
 1973. Sebastian Mihai: Névtelen csillag, (R: Harag György) SzabSz.
 1973. 12. 13. Barta Lajos: Szerelem, (R: Harag György) Mv.
 1974. 01. 01. Hugo Victor: Cromwell, (R: Harag György), MvR.
 1974. 03. 21. Wauk Hermann: Lázadás a Caine hajón, (R: Harag György), MvR.
 1974. 12. 13. Szilágyi Domokos: Lírai oratórium (Illyés Kinga művészeti tanácsadója)
 1974. Bogdánfi Sándor: Bűnösök, (R: Harag György), Szab.
 1975. 01. 17. Madách: Az ember tragédiája, (R: Harag György) Mv.
 1975. 04. 04. Sütő András: Egy lócsiszár virágvasárnapja (R: Harag György), Kv.
 1975. 07. 06. Asztalos István: A fekete macska (R: Harag György), Kv.
 1975. 10. 24. Şorbul Mihai: Vörös szenvedély, (R: Harag György), MvR.
 1976. 03. 19. Sütő András: Csillag a máglyán (R: Harag György), Kv.
 1976. Vintila Petru: Álmodók háza, (R: Harag György), Kv.R
 1976. Nagy István: Özönvíz előtt, (R: Harag György), Bp. Nemzeti Sz

1977. 01. 14. O'Neill – Zelk Zoltán: Vágy a szilfák alatt (R: Harag György), Kv.
 1977. 05. 09. Mihnea Gheorghiu – Veress Zoltán: Pathetica (R: Harag György), Kv.
 1977. 10. 06. Sütő András: Vidám sirató egy bolyongó porszemért, (R: Harag Gy) Mv.
 1977. 10. 26. Kobilin Szuhovo: Tarelkin halála, (R: Harag György), MvR.
 1977. Moliere: Tartuffe, (R: Harag György) Szab.
 1978. 04. 9. Csehov: Három nővér, (R: Harag György), Szab.
 1978. 06. 16. Sütő András: Káin és Ábel (R: Harag György), Kv.
 1978. Székely János: Caligula helytartója (R: Harag György), Gyulai Várszínház
 1978. 12. 27. Csiki László: Az öreg ház lakói (R: Harag György) Kv.
 1978. Kobilin Szuhovo: Tarelkin halála, (R: Harag György), Szab.
 1979. 03. 21. Gorkij (Gábor Andor): Éjjeli menedékhely (R: Harag György) Kv.
 1979. Osztrovszkij: Vihar, (R: Harag György), Győr
 1979. 11. 22. Csehov: Cseresznyés kert, (R: Harag György), Szab.
 1979. Sastre A: A szájkosár, Szab.
 1980. 03. 28. Móricz: Nem élhetek muzsikaszó nélkül (R: Harag György) Kv.
 1980. Bajor Andor: Szürke délután (R: Harag György) Kv.
 1980. Örkény István: Tóték, (R: Harag György), Kv.R
 1981. 03. 04. Sütő András: Szuzai mennyegző (R: Harag György) Kv.
 1981. 04. 01. Huszár Sándor: A mennybemenetel elmarad (R: Harag György) Kv.
 1981. 06. 14. Csehov: Ványa bácsi, (R: Harag György), Szab.
 1981. Örkény: Tóték, (R: Harag György), Ú.
 1982. 03. 10. Labiche és Marc Michel: Olasz szalmakalap (R: Harag György) Kv.
 1982. 10. 23. Lőrinczi László: A szerető (R: Harag György) Kv.
 1982. Móricz Zsigmond: Úri muri, (R: Harag György), Bp. Víg színház
 1983. 06. 15. Tomcsa Sándor: A műtét (R: Harag György) Kv.
 1983. Kobilin Szuhovo: A per, (R: Harag György), BukR
 1983. 12. 19. Kosztolányi: Édes Anna, (R: Harag György), Szab.
 1984. 04. 13. Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde (R: Harag György) Kv.
 1984. 10. Csien Kao: A buszmegálló, (R: Harag György), Szab.
 1985. 06. 02. Csehov: Cseresznyés kert, (R: Harag György), MvR.

Televízióra alkalmazott vagy felvett rendezései

1975. Csehov: Medve (Román Televízió magyar nyelvű adása)
 1975. Asztalos István: A fekete macska Magyar Televízió
 1976. Tocsai Sándor: Egy rettenetes vasárnap délután (Román T. magyar nyelvű adása)
 1977. Csehov: Hattyúdal (Román Televízió magyar nyelvű adása)
 1978. Bota végrendelete (Román Televízió magyar nyelvű adása)
 1982. Csehov: Három nővér, (Újvidéki Televízió magyar adása)
 Csehov: Cseresznyés kert, (Újvidéki Televízió magyar adása)
 Csehov: Ványa bácsi, (Újvidéki Televízió magyar adása)

Statisztaszerepei 1947-1949 között

- Nagy István: Gyár ostroma
 Lehár: Cigányszerelem (népség)
 Strauss: Cigánybáró (alabárdos)
 Lehár: Víg özvegy (lakáj)

Kálmán: Mária főhadnagy (táncos huszár)
 Friderike (Weiland, beugrás)
 Adorján András: A bolond ember (Szakács)

Díjak:

1954. Fiatal színészek első országos versenye: Apák ifjúsága, rendezési **II. díj**
 1956. Hazai Dráma Dekádja Bukarest: Földes Mária: Hétköznapiak. rendezési **II. díj**.
 1958. Országos Színházi Dekád: Goodrich-Hackett: Anna Frank naplója, előadási **I. díj**
 1961. Hazai Dráma Dekádja Bukarest, Mirodán: Újságírók, rendezési **III. díj**
 1961. Fiatal színészek első országos versenye: Arbuzov: Irkutszki történet, előadási **I. díj**
 1971. Országos Színházi Dekád: Nagy István: Özönvíz előtt, rendezési **I. díj**
 1976. Gyulai Várszínház: Székely János: Caligula helytartója, A MTV **Nívódíja**
 1977. Megéneklünk Románia Fesztivál: Mihnea Gheorghiu: Pathetica'77, rendezési **I. díj**
 1977. Nemzetiségi Színházi Kollokvium Sepsiszentgyörgy: Sütő András: Egy lócsiszár
 Virágvasárnapja, előadási nagydíj és rendezési **I. díj**
 1977. Országos Rendezői Kollokvium Birlad: Kobilin: Tarelkin halála. Rendezői **nagydíj**
 1978. Kobilin: Tarelkin halála és a Sütő rendezésekért **ATM díj**
 1979. Megéneklünk Románia Fesztivál: Csiki László: Az öreg ház lakói, rendezői **I. díj**
 1983. Vajdasági Színházak Fesztiválja Zsombor: Csehov: Ványa bácsi, rendezői **nagydíj**
 a **legjobb előadás és a legjobb rendezés különdíja**
 1984. Vajdasági Színházak Találkozója: Kosztolányi: Édes Anna, **Különleges rendezői díj**
 1985. Édes Anna, a vajdasági színházak **legjobb előadása** az 1984/85. színi évben

Rövidítések:

Bp.	= Budapest	PR.	= Ploesti román színház
BR.	= Bakói román színház	R.	= rendező
BucR.	= Bukarest románul	SR.	= segédrendező
Kv.	= Kolozsvár	Sz.	= Szatmárnémeti
KvR.	= Kolozsvár román társulat	Szab.	= Szabadkai Népszínház
Mv.	= Marosvásárhely	SzabSz=	Szabadkai Népszínház
MvR.	= Marosvásárhely román tagozat		szerb vagy szlovén nyelven
Nb.	= Nagybánya	Szb.	= Szabadka
NbR.	= Nagybánya román társulat	Ssz	= Sepsiszentgyörgy
		Ú.	= Újvidék

Források

- Csirák Csaba: A szatmárnémeti színjátszás otthonai, Otthonom Szatmár megye
 18. Szatmárnémeti 2003.
 Csirák Csaba: 50 év krónikája, Otthonom Szatmár megye 19, Szatmárnémeti 2003.
 Kántor Lajos: A játék merészsége, A Hét évkönyve, 1982.
 Kötő József: A színház fanatikusa, Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár 2004.
 Marosi Ildikó: Emlékpórá, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda 2005.
 Nánay István: Harag György színháza, Pesti Szalon Könyvkiadó, 1992.

Csirák Csaba